

Joudun osaksi vain täydennellen korostamaan alustajien jo esittämiä asioita. Joissakin suhteissa kuitenkin päädyn pitemmälle meneviin ja toisiinkin johtopäätöksiin tarkastellessani itsenäisyysaikamme poliittista kehitystä tästä näkökulmasta: ovatko toteutuneet ne »lainsäätäjän tarkoitukset», joihin voidaan ajatella v:n 1919 hallitusmuotoa säädettäessä pyrityn.

Kansanvaltaisten valtioiden sisäinen tarkkailu- ja tasapainojärjestelmä perustuu keskeisesti siihen ajatukseen, että kaikkeen vallankäyttöön on liit-

tyvä vastuu. Vastuun toteuttamisen päämuodot ovat oikeudellinen vastuu eli rangaistus ja poliittinen vastuu eli poliittisen aseman menettäminen.

Nähdäkseni on vastuukysymys tätä nykyä erityisen huomion arvoinen kahdella linjalla: tasavallan presidentin itsenäisessä vallankäytössä ja puoluevaltaisuuden voimakkaassa vahvistamisessa.

Näistä ensiksi mainittu asia johtuu siitä, että valtiollinen järjestelmämme ei ole normaaliparlamentarismien mukainen, vaan se avaa valtionpäämie-

helle mahdollisuudet persoonalliseen politiikan harjoittamiseen. Oikeudellinen vastuu ei käytännöllisesti katsoen ollenkaan koske häntä. Hallituksen parlamentaarinen vastuu taas saadaan ulotetuksi presidentin persoonalliseen toimintaan vain ajattelemalla, että hallitus paikalleen jäämällä ottaa kantaakseen vastuun siitä. Vastuun tällainen häviäminen ja heikkeneminen ei ole tervettä. Hallitusmuodon tarkoituksena on katsottava olleen supistaa vastuukatetta vaille jäävä presidentin toiminta varsin suppeisiin puitteisiin. Presidentin persoonallinen vallankäyttö olisi säästettävä käytettäväksi vain todella tärkeiden tapahtumavaiheiden yhteydessä, poliittisten kriisien selvittämiseksi ja solmujen aukomiseksi. Jos presidentinvallan käyttö olennaisesti laajenee, on harkittavaksi otettava välittömästi häneen kohdistuvan poliittisen vastuun tehostaminen. Valitsijoilleen hän näet kyllä on vastuussa, jonka toteuttamistapana on uudelleen valitsematta jättäminen. Tämän vastuun tehostamiseksi tarjoutuu käytettäväksi sellaisia keinoja kuin presidentin virka-kauden lyhentäminen, uudelleenvalitsemisen rajoittaminen ja välittömän kansanvaalin käytäntöönottaminen. On myös luovuttava siitä piintyneestä ajatuksesta, että presidentin persoonalliseen politiikkaan ei saisi kohdistaa avointa arvostelua.

Siirtyessäni sitten puhumaan kokonaan valtiosääntöisen vastuusysteemin saavuttamattomissa toimivien puoluebyrokraatiain toiminnasta tahdon ensiksi korostaa kahta seikkaa: 1) ilman puolueita emme tule toimeen, ja 2) yhteis-

kunnallisessa elämässä ei koskaan voida kokonaan välttää sitä, että ratkaisut tosiasiallisesti tapahtuvat toisaalla kuin niissä elimissä, jotka muodollisesti päätökset tekevät. Nämä varaukset huomioon ottaen on mielestäni — prof. Tarkiaista seuraten — syytä kiinnittää vakavaa huomiota niihin näköaloihin, joita puoluevaltaisuuden kasvu avaa. Asian tekee erityisen ajankohtaiseksi se, että meillä on vallassa eduskuntapohjaltaan harvinaisen vahva hallitus. Se ei ole suurkoalitio siinä mielessä kuin Itävallan hallitukset vuosina 1945—1966. Mutta se on pohjaltaan niin vahva, että se voi useimpien asialaatu-ten osalta tehdä eduskunan pelkäksi äänestyskoneeksi tosiasiallisen ratkaisuvallan siirtyessä puoluejohtajien välisissä neuvotteluissa käytettäväksi. Sen voima riittää myös »kovan» etujenjakopolitiikan harjoittamiseen hallituspuolueiden kesken.

Yhdyn täysin ensimmäiseen alustajaamme siinä, että puoluevaltaisuuden kasvun haittavaikutusten torjumiseksi olisi sellaisia välittömän demokratian toteuttamismuotoja kuin kansanäänestys ja kansanaloite koteutettava valtiosääntöömme. Toistaiseksi on kansanvaltaisuuden toteutuminen valitsijan vaalilipun varassa. Valitsijain pitäisi voida vaaleissa pysyttää hallitussuuntaus, jota he eivät hyväksy. Mutta käytännössä vahva hallitusryhmittymä, joka välttää vaalikausien lyhentämistä, käyttää tehokkaasti hyväkseen mahdollisuuksiaan mielipiteenmuodostusaparaatin tärkeitten osien hallitsemiseen ja — hyvällä syyllä — luottaa valitsijain poliittiseen lyhytmuistisuuteen,

voi odottaa vaaleja varsin rauhallisena. Puoluetukijärjestelmä tulee melkoisesti vahvistamaan puoluebyrokratian valtaa sikäli, että keskusjohdosta käsin voidaan puolueen puitteissa entistäkin tehokkaammin vaikuttaa eduskunnan henkilököönpanoon ja tehostaa erittäinkin omaan kannattajakuntaan kohdistuvaa propagandaa.

Valitsija, joka on aina valmis sokean uskollisesti äänestämään samaa puoluetta, luopuu siitä hallitusvallan

käytön valvojan roolista, minkä kansanvaltainen valtiojärjestys tarkoittaa hänelle uskoa. Hän antaa puolueensa johdolle avoimen, pysyvän ja kaikesta vastuusta vapauttavan valtakirjan. Kansanvaltaisuuden paras puolustaja onkin poliittisesti virkeä, itsenäisesti ajatteleva »liikkuva» äänestäjä, joka vaalilipullaan pitää kurissa sekä oman puolueensa johdon että maansa hallituksen.